

Violatio
iuramenti
in vini
venditu-
ne.

Primo ergo grauis iniustitia est, quando vi-
num Indis venditur taxâ à Prætoribus designata
pro libitu, quæ excessiva planè est, unde illi mi-
nor i pretio emere illud possent, si eisdem emptio
permitteretur. Traditur ergo Caciquo vñi vini
quadrantal redditu pro eo decem, aut duode-
cim octâ regales: quæ summa cum exorbitans
sit, ex eo iustificari dicitur, quod vinum minutat-
em diuendatur: cum tamen non semper ven-
dendi eo modo opportunitas adit; unde & ne-
cessè est ut Caciquis de suo soluat, lautissime
bibitur. In his quidem, cum contractus em-
ptiorum & venditionis interueniat, & manifesta
iniustitia sit, contra iuramentum delinquit. In
quo & damnum aliud est, ebrietatis scilicet; &
per vinum, quod est Indorum natuæ constituti-
onem nocivum. Vnde sunt qui censeant absolute
esse peccatum mortale illud ipsis vendi. Pro quo
Dom. Reyna in Perfecto Prælato Tomo 2. Lib. 4.
Tit. 1. Cap. 4. & pro eodem diuersa extant Pro-
regum Proutiones, atque Edicta Prælatorum.

Et in Tex-
trino.

Circa &
grorum
culinram.

In misione
ad valles
insulare.

In comi-
nua ab
oppidis ab
sentia in-

8. Secundò. Idem est cernere in textrino,
quas suis compendii Prætores instituunt, & in
eis pueros & puellas cum aliis grandioris atatis
laborare compellunt, satis exiguo diurni laboris
stipendio. Vbi bellissima est eorum excusatio,
sic videlicet Indos socordi ingenio, & ad orium
proclivi viriliter, vitaris orisfatis incommo-
dis occupari: quasi incommodorum talium de-
 uitatio vni debeat Prætoris commodo militare:
cum magis rationi consonum sit, ad eorum vi-
tilitatem laborem adhibitum referri, & communia
ipsorum onera hoc pacto leuiora reddi, ornari
Ecclesiæ, & foueri opera pietatis.

9. Tertiò. Dum colendis addicuntur agris,
vt copiosi mellibus Prætores queftuosas nundi-
nationes exerceant, unde & initius onus agricola-
tionis injungitur, stipendio laboris permodico,
& suo alias dispendio, dum terrulas suas non
vacat colere, vt necessaria vita prouideant: aut
centè carius illis conflat, dum necesse habent al-
ias conducere, aut labore cum ingenti mole-
stia geminare: si & hoc fortè semper licer, cum
longius à propriis laribus ad prædicta distracti-
noni, non vacat agellos suos propriâ aut alienâ manu,
diurna aut nocturna verfari. Hic etiam, cum de
contractibus agatur, & Indorum damna adeo
perspecta sint, nihil eorum sine iuramenti multi-
plici violatione consitit. Licet enim dici pos-
sit cum Indis non exerceri contractus, id minime
releuat compulsores, cum perspicuum sit eo-
rum laborem eò tendere vt contractus ex labo-
rum fructibus exerceantur.

In con-
ditionibus
gregum &
armen-
tum.

In aristum
Indorum
passione.

In aristum
Indorum
passione.

10. Quartò. Cum Indi ad valles sub adver-
so sibi calo confitunt, mittuntur, vt vinum Co-
cam, herbam Paraquariam, aut quidpiam aliud
inde extrahant, cum vite periculo manifesto. Et
in hoc quidem, cum periculum tale sit, stipen-
dium maius solito esse deberet, iuxta id quod
ratio penitus comperta demonstrat: cum tamen
nihil minus quam id mittendum cura prouideat.
Hic ergo iniustitia inhumanitati Christianis pe-
ctoribus indigna coniuncta.

In aristum
Indorum
passione.

In aristum
Indorum
passione.

11. Quintò: Quando siue in his siue in il-
lis negotiorum ministeriis ferè continuis Indi di-
stenti, in suis oppidis vix pedem aliquando figere
permittuntur. Ex quo fit, matrimonij ysum im-

pediri, & præteralia damna hinc emergentia, il-
lud certè, quod Regibus Catholicis, & Christia-
næ omni reipublicæ admodum præjudiciale di-
gnoscitur, dum Indi deficiunt generationibus
imminutis, & ita etiam, qui Mineruas exerceant,
unde diuitia extrahunt ad infidelium, & hæ-
ticorum potentiam retundendam. Indi enim fa-
blatis, actum est de Indiis, illorum enim laborem
qui suppleant inueniendi nulli, vt est luce claris-
fima manifestius.

12. Sextò: cum Indis traduntur aliqua ad
familiaria sibi pocula conficienda vt Mayzium,
vel quid simile, & ab eisdem pretium sic facti re-
quiritur, luxta mensuræ pretium ordinarium, vt
ipsi & faciendi & vendendi imponatur onus, &
commodum Prætoris, aut Prætorissæ fit quod in
idem recidit; siue illi vendant, siue non; vt ven-
ditionis defectus quis debeat imputari; qui pro-
fecto, si non vendant, bibent, quod pro eodem
ad lucrum sic iubentum reputatur: qui sic phi-
losophantur: si tu ex tuo Mayzio mensuram hu-
jus poculi facias, tanti vendes: fac ergo ex meo,
& tantumdem redde: & vbi laboris pretium? Red-
dent certè; fed & de hoc dubito, quia ad negan-
dum illud aliquale poterit auaritia coquementum
suffragari.

13. Septimò: Quando laborantibus Indis a-
In vendi-
tione ve-
sus in cir-
ca opera-
toria.

In vendi-
tione ve-
sus in cir-
ca opera-
toria.

14. Octauò: cum magni arietum greges,
aut boum armamenta à Prætoribus empta in ciuita-
tes ministerio Indorum remittuntur, vt in illis
magno remittentium lucro vendantur. Sic enim
Indis gravia parantur incommoda absentia lon-
gæ, peregrini cœli, fraudate mercedis; cum in
rebus aliis fructuosi possent laborare. Et si e-
nim dici possit totum hoc in publicam utilitatem
cedere, dum carnes prædictorum animalium in
vrbibus abunde suppetunt; id certè excusationi
non est, quia talis prouisio ab aliis fieri potest, qui
voluntarios Indos conducant. Vnde Prætores in
huiusmodi remissionibus sollicitè cauent ne præ-
dicta ad eos pertinere supremis gubernatoribus
innotescat, aut denuntiator sit; nam eo pro com-
perto habito & iuridice probato, oleum sunt &
operam perditi. Non ergo communis boni
caußam agunt, sed suam ipforum tantum, vnde
non præmium, sed poenam iustissimam prome-
tentur legi & Sacramenti violatores.

15. Nonò: Quando in pascendis Indorum
arietum gregibus detinentur, vbi nec doctrinam
edoceri, Missam audire, aut more Christianorum
vitare promptum est, quia in desertis id agi-
tur ab hominum communione remotis: quod
tamen ad mercimoniam spiccat, quæ ministerio a-
nimantium exercentur, vel erga animalia eadem,
dum venduntur, & sic etiam contractus vendi-
tionis interuenit, ad quem ferè quidquid de con-
tractibus Lege cautum est, & iuramento firmari
iubetur

Distrinam
de negotia-
tione non
suffragari.

Et
qua inde
damna.

ibetetur, cohæsat reuocari: non ergo hic doctrinæ
scriptorum quamplurium se tueri. Prætores pol-
lunt, qui de negotiatione Clericis prohibita a-
gentes, dicunt non esse tales, cum qui animalia
emit, & meliora facta diuendit, cum negotiator
tunc solum accidat, cum res, nulla in ipsis facta
mutatione, venduntur. Prætoribus siquidem non
sola negotiatio, sed contractus etiam prohiben-
tur, & ij præsertim, qui Indis præiudicari possunt,
ad quorum bonum lex, & iuramentum indicatum
ordinatur.

16. Tandem vendere aliqua Indis in Mine-
ris, aut aliis molestis operibus laborantibus dilata
solutione, eo tamen intuitu, vt cum soluere ne-
quæant, in labore persistere compellantur: immo-
rituri planè in eâ, quia numquam soluendo futuri.
Sic alia esse possunt his similia auaritia genima.
Enumerari enim non potest quantis modis cupiditas
seinxat, vt ait Diuus Valerianus homiliâ 20. vbi &
illud ad præsens institutum: Fertur homo undis voto
quadruplicante pecunie, portatur aurum, ut reportetur
cum salitate pernixum. Sic ille: vt peririj in Præ-
toribus Indicis per frequentis caußam genuinam
agnoſcamus: cupiditatem, inquam, immodicam,
dum quadruplicanda pecunia contendit, quæ
pro officijs forsan adepitione suffragata est; aut ea
quæ ad contractus exponitur, & non quadruplica-
ri tantum solet, sed exorbitans augeri. Sed
væ illis, quibus pecunia, non in qualemcumque
damnationem futura, vt illa de quâ D. Petrus Act.
8. v. 20. sed in quadruplicatam, & quadruplica-
tâ maiorem, at Deus Pater misericordiarum est.
Sic credo: sed horum interitus non esse talis so-
let, vt de eorum salute solidum spei fundamen-
tum habeamus ob restitutionis raritatem, de
quâ esto

CAPUT III.

Qualis restitutionis obligatio ex præ-
cedentibus capitibus oriatur.

Resstitu-
tio
nem regula
irefragabili.

D. Thom.
Cur sine
restituzione
dimitti ne-
queat pec-
catum.

17. C Eritissima iuriis regula illa est: peccatum
non dimittitur, nisi restituatur ablatum;
quarta in sexto, cuius rationem D. Thomas lucu-
lenter reddit, 3. parte, q. 68. art. 5. ad 3. ex eo quod,
restituere male ablata proximis, & satisfacere de iniu-
rijs illatis, est cessare a peccando: quia hoc ipsum quod
est destinare aliena, & proximum lesum non placare
est peccatum. Iuxta hanc ergo regula prædicta de-
currit, in palatiis, foris, compitis, domibus, &
conclauibus ipsis, grandioribus debebat apud Indias
characteribus exarari. Sed modo cum Præ-
toribus agimus è quorū cordibus, vbi præstat
regularum Auctor naturæ conscripsit, eam diabolus
conatur abradere conatu p̄t alii speciali, vt
videntes non videant, & audientes non intelligant,
& sic nihil de sanitatis beneficio consequan-
tur. Sciant ergo, si salutis animæ curam non pe-
nititus abiecerunt, restituendum ab eis, quod iniu-
stiè constiterit usurpatum; sicut & refacienda pa-
riter damna, quæ miseris indigenis, & fortè aliis,
vt frequenter accidit, intulerunt: sciant equidem,
ita ut se scire opere ipso significant: quod pau-
corum erit, quorum tetigerit Deus corda; vt
scriptura loquitur. Sciant & qui officia ita audiē-

Ex Bullæ
ipſius compoſitionis auctoritas, in quâ sic
dicitur: & eſt casus 18. Item, ſi aliquo ha-
vendo vīo aguado porpura, ò medido confal/a medida: ò vīo
vīo vendido otra co/a aliquo cor menores peſos ò medidos,
ò vendido una co/a por otra, ò mezclado, ò peſado, ò mal
medido, no ſabiendo à qui ſe vīo vendido, ſe pueſa
componer. Sic Bulla iuxta Commiſſarij explicatio-
nem: vnde ita tenet expreſſe P. Mendus Diffut.
34. Cap. 20. nam licer dicitur id tantum procede-
re, quando ignorantur emptores; verè cenſen-
tur ignorari, cum tantum in communi eorum
habetur notitia: non poterat liquidem Com-
miſſarij ignorare tabernarium vendentem in
oppido aliquo probè ſcire oppidanis ſe debere
quibus vendi conſuevit: ea autem scientia igno-
ranti reputatur, ob confuſionem, qua etiam per
præcones, & cedulones vocatis, non poſſet tolli;
& etiamſi poſſet, ad id non teneri benè adnotat

P. Lessius Lib. 2. Cap. 14. num. 32. Benè verum
est in oppidis Indorum id eſſe facilius ob eorum
paruitatem: ſed adhuc incertitudo relinquitur,
vt, licet faciendam illis reſtitutionem ſit mihi cer-
tum ſine compositionis ſubſidio; oportiuſ ſe
que obli-
gatio qua-
rendi crea-
ditore.

Doctrina
ratio redi-
ducta.

men iudicem non esse vt improbabile reproban-
dum. Ideo autem viam hanc exonerandis con-
ſcientiis apertam relinquimus, quia restitutio est dif-
ficillima, postquam aliena ſubſtantia conuerta eſt
in carnem & ſanguinem. Sit ergo ita grauatis
compositionis peritugium, ne pereant, dum nul-
lum reſtat aliud ad ſpem ſalutis concipiendam.
Caequius vero quia certi in damnificatione ſunt,
aliqua facienda reſtitutio, iis attentis, quæ illius
quantitate in poſtū veroſimiliter indicate, docti
alicuius Confefſarij conuertione premissa. Cir-
ca ſecundum iam

Affirto 2.
circa labo-
rantes in
textinis.

20 Dico ſecundò obligationem eſſe comp-
petam, vnde merces labori iusta ſoluenda. Ne-
que locus compositioni, quia explorari facile poſ-
funt, qui in officiis praedictis laborarunt. Quod
ſi incertum eſſet, illius beneficio vti licet. Sed
laborantibus, non Caciquis tradendum, quod
deberi conſitterit: immo neque parentibus, aut
maritis, quia nihil ad eorum manus ex tali ſub-
ventione pertinet. Addo non tantum com-
munem ſoluendam eſſe mercedem, ſed plus ali-
quid; utrōneſi ſiquidem operanij non ſunt, ſed
intuiti, & clauſurā oppreſſi, vnde maius debetur
laboris premium, iuxta communem doctrinam:
de quo & dictum Titul. I. num. 137. Iam circa
tertium

Affirto 3.
circa 5.9.

21 Dico tertio. Rationem eſſe claram ob-
ſraudatam etiam mercedem: & præterea ob de-
trimenta rei domesṭicæ, quæ prudenter aſtiman-
da pro compensatione facienda, neque enim ad
vnguem poſſunt computari. Circa quartum

Affirto 4.
circa 5.10.

Ex cauſa
mortis que
obligatio
reſtitutio-
nis.

Dico quartò non poſſe dubitari. Vbi & obli-
gatio eſſe potest grauifima, ſi Indi ad praedicta
compulſi, in regionibus illis moriantur, & vxores,
ac filios, atque aliquando parentes etiam relin-
quant miserabiliter indigentes. Qui enim horum
cauſaſ ſunt, obligationes homicidarum ſubeunt,
de quibus paſſim Doctores, & valde accurat-
er poſt alios Cardinalis Lugo Tomo 1. de Inſtitu-
t. 1. ſect. 4. De quibus etiam poſt illum P. Bu-
ſenbaum in Medullæ Theolog. moral. lib. 3. Tractat. 5.
de Septimo Praecepto, cap. 2. Artic. 3. & Portel Tomo
2. Cap. 54. Certè vt cum omni rigore non de-
beat iſte homicida censeri; & quia ueroſimiliter tam
tal is eſt in ordine ad praedictum effectum. Sicut enim,
vt arguit P. Vasquez Tractat. de Reſtitut.

5. 3. Dub. 7. qui per vim, vel fraudem impedit
volentem mihi legatum relinqueret, vel aliu be-
neſiūm conferre, ex inſtituā tenetur totum il-
lud damnum compenſare, vt communiter Do-
ctores affirmat: ita & homicida, cum per vi-
olentam actionem impediāt ne alij habeant, quod
ex debito aut liberalitate occisi erant habituri,
debet ex inſtituā datnum integrè compenſare.
Quam rationem ille iudicat euidenter; ſicut &
P. Mæratus Tractat. de Inſtituā, Disput. 26. ſect. 3.
& 4. Thomas Hurtadus Tractat. num. 232. &
P. Turrianus 2. 2. Tomo 2. Disput. 28. Dub. 3. n. 15.
& manifestum eſt in omnibus locum habere, qui
in iuſtitia mortis cauſa ſunt. Licet enim illa non plen-
nè proberet Card. Lugo quoad omnes ab occi-
ſo pendentes; ſicut nec P. Becano Tractat. de
Iure & Inſtituā, Quæſt. 14. de Reſtitutione num. 6.
in ordine tamen ad praedictos eandem comple-
tiſſimam, ex quo, & etiam Trullench idem tenet P.
Bulenbaum ſuprā num. 11. & ita iuxta illum &

alios, obligationem reſtitutionis, qui cauſa eſt
mortis, incurrit: non quia ſpecialis cauſa circa
modum, ſed ex damnificatione, vnde quomo-
cumque accidat, tale onus incurrbit. Pro quo P.
Molina Disput. 83. & alij adducti à citato Cardinali
n. 29. Iam circa quintum

22 Dico quinto: non videtur eſſe obliga-
tionem reſtitutionis, quia impeditio praedicta, ex
quæ Indorum diminutio, eſt cauſa valde remota
damnorum, de quibus ibi. Quando autem cauſa
tales ſunt, non videtur reſtitutionis obligatio ſub-
eſſe. Vt ſi quis sit cauſa abortus, non ideo te-
netur ad aliquid reſtituendum parentibus, quorum
poterat feciſ ſeſſitatibus ſubuenire, quia id ſituacionis.

Affirto 5.
circa 5.11.

23 Dico ſexto: non eſſe rationem dubi-
tandi, ſi nullum laboris pretium tribuatur pro
confectione & venditione; & laboris quidem
inuoluntari, ac defatigationis pleni. Eſt inſuper
lucrum ceſſans, quia ſic laborans ſibi poterat uti-
liuſ laborare, vnde & addendum ex eo titulo. Quia
verò non ſemper vendendi opportunity eſt lo-
ket, & ideo fine lucro diſtrahitur aut bibitur, non
bibendum alias; inde etiam reſtituendi naſcitur
obligatio quia quod bibitur perinde eſt aci vti
nute funderetur, cum neceſſitati non ſeruit,
ſed ſuperuacue voluntati in præiudicium animæ
& corporis redundantia. Septimum affine eſt po-
ſtremum, circa quæ

Affirto 6.
circa 5.12.

24 Dico septimò: obligationem eſſe mani-
festam, nec ſolū ad reſtituendum quod ex pre-
cipio in locum ſententium reſigna-
tionis.

Ex cauſa
mortis que
obligatio
reſtitutio-
nis.

Dico octauo, ſtatiu reſtitutionis onus appa-
rere, & philofophandum iuxta dicta: nam &
merces plenē ſoluenda, luca cefſtantia compen-
ſanda: ſi mors ex cauſa intemperie obtigerit, iam
circa Quartum dictum & iuxta reſolutions iſtas
in aliis eſt conſcientiæ oneribus, ſi de illis depo-
nendis agatur, diſcurrentum. Quod utinam ſic
euueniat vel pauciſ, vel paucissimi, non quidem
cum Zachæo reddentibus quadruplum, ſi quid
aliquem deſraudarunt; hoc enim quis ſperet in
præſenti ſeculo ne am, ſed vel tantudem, tine quo
omne pondus, & circumſtant peccatum, neque in hoc
ſeculo, neque in futuro, currentibus licet ſeculo
rum ſeculū, diſtendit. Prò miſeram & la-
mentabilem cœcitatem, ſic lucris hærere caducis,
vt æterni regni cum tormentorum auſtario ſiat
numquām reparanda iactura. Sed alia eorum
oneræ persequamur.

Affirto 8.
circa 5.13.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

60.

61.

62.

63.

64.

65.

66.

67.

68.

69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

76.

77.

78.

79.

80.

81.

82.

83.

84.

85.

86.

87.

88.

89.

90.

91.

92.

93.

94.

95.

96.

97.

98.

99.

100.

101.

102.

103.

104.

105.

106.

107.

108.

109.

110.

111.

112.

113.

114.

115.

116.

117.

118.

119.

120.

121.

122.

123.

124.

125.

126.

127.

128.

129.

130.

131.

132.

133.

134.

135.

136.

137.

138.